

Forum Flanders Knowledge Area
Internationale competenties in het curriculum, Tools & Try-outs
met steun van het departement Onderwijs en Vorming

i.s.m. ADINSA,
Onderwijsontwikkelingsfondsproject “2011/27 Internationale competenties (ICOM)” van de
Associatie KU Leuven
en het PWO Catalyst project Thomas More

7 november 2013
Hendrik Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15 - 1210 Brussel

Verslag

Verwelkoming en inleiding, door Magalie Soenen, Departement Onderwijs en Vorming

Verslag: Karine Hindrix

Magalie Soenen verwelkomt de deelnemers en kadert het forum *Internationale competenties in het curriculum, Tools & Try-outs* in het Actieplan Mobiliteit 2013, Brains on the Move!

Mobiliteit is geen doel op zich, maar een middel om internationale en interculturele competenties te ontwikkelen. Twee derde van de studenten zijn niet fysiek mobiel - hoe kunnen ook deze studenten de nodige competenties verwerven?

Internationalisering van het curriculum is als sub-actie opgenomen onder de actie *Internationaal karakter van het Vlaams Hoger onderwijs versterken* in het Actieplan Mobiliteit. Geplande activiteiten die onder Internationalisering van het curriculum vallen zijn :

- De organisatie van een reeks studiedagen
- De oprichting van een groep counselors
- De uitwerking van een Handboek Internationalisering in het curriculum, of de uitbreiding van het bestaand Handboek Internationalisering

De organisatie van een reeks studiedagen

Op 15 mei 2012 en op 15 januari 2013 organiseerde Flanders Knowledge Area i.s.m. ADINSA en het Departement Onderwijs en Vorming reeds twee fora over *Internationale competenties in het curriculum*. Deze reeks studiedagen beantwoorden aan een nood, nl. vorming en een instrumentarium om het curriculum internationaler te maken, om internationalisering van het curriculum te plannen en te evalueren, ten einde alle studenten de gelegenheid te bieden om internationale competenties te ontwikkelen, ook zij die niet de kans hebben om internationaal mobiel te zijn.

De doelgroep voor deze fora zijn de beleidsmakers, curriculumverantwoordelijken, opleidingscoördinatoren en medewerkers van de diensten kwaliteitszorg. Bij de evaluatie van de voorbije fora drukten zij de nood uit aan instrumenten en voorbeelden van work-in-progress, nl. real practices eerder dan best practices, zowel uit de exacte als de humane wetenschappen.

De oprichting van een groep counselors

De sprekers die op één of meerdere van de vorige fora van Flanders Knowledge Area / ADINSA een bijdrage hebben geleverd, werden uitgenodigd om een rol op te nemen als counselor Internationalisering van het curriculum, op wiens expertise opleidingen uit de eigen of uit andere instellingen beroep kunnen doen om hen raad te geven en te begeleiden bij de internationalisering van het curriculum. De namen van de counselors staan op de website van Flanders Knowledge Area, samen met informatie over hun expertise, hun vakgebied, hun beschikbaarheid, etc. Aanvragen om beroep te doen op een counselor worden bij Flanders Knowledge Area gecoördineerd en doorgestuurd naar de counselors, op basis van de gevraagde expertise.

De uitwerking van een Handboek Internationalisering in het curriculum, of de uitbreiding van het bestaand Handboek Internationalisering.

De sprekers werden tevens uitgenodigd als auteur van een hoofdstuk in een Handboek Internationalisering van het curriculum, of van een hoofdstuk in het bestaande Handboek Internationalisering. Oplevering daarvan is voorzien in de tweede helft van 2014.

Keynote *Bekrachtigen van Impact. Mobiliteit en I@H mainstream in het curriculum*, door em. prof. Dr. Guido Langouche, KU Leuven, departement Natuurkunde en Sterrenkunde, Instituut voor Kern- en Stralingsfysica, en voormalig vice-voorzitter van de NVAO.

Verslag: Karine Hindrix

Inleiding

- Internationale competenties in het curriculum vanuit ervaring als professor en als NVAO-medewerker

- Bedenkingen over internationalisering in het curriculum vanuit ervaring bij NVAO in Den Haag

Wat bedoelen we met internationale competenties?

Geheel van competenties die het mogelijk maken goed te functioneren in een internationale context en vlot en respectvol om te gaan met mensen met een andere culturele achtergrond, nl. Internationale kennis, interculturele competenties, internationaal bewustzijn en vreemde taalvaardigheid.

Waarom?

Omwille van de meerwaarde op intellectueel, educatief, sociaal, economisch en cultureel vlak.

Hoe binnengebracht in de opleiding?

Kritische vragen bij internationalisering in het curriculum?

Tegenvoorbeelden, vb. gastdocent die dezelfde inhoud doceert als de lokale docent.

Meetbaarheid

Onderzoek NVAO project (2011)

10/21 kwaliteitscertificaten uitgedeeld en nu Europees project CeQulnt

Reacties uit het project:

- Sommige programma's denken per definitie internationaal te zijn
- Nagestreefde internationale en interculturele leerdoelen
 - o Expliciet/impliciet
 - o Onderwerp-gerelateerde aspecten van de opleiding
 - o Sociale-communicatieve houdingen
- Verworven internationale en interculturele competenties: vb. eisen internationale component in het eindwerk, maar weinig programma's gaan expliciet in op het evalueren van deze competenties. Beste resultaten bij docenten die echt interculturele samenwerken organiseren en hiervoor expliciet aandacht hadden
- Niet allemaal internationale mobiliteit in het programma ingebed, wel alle 10 met een certificaat

Streefdoelen

VL2020: benchmark 33% voor 15 ECTS (vergelijk Europa: 10 ECTS)

Incentives in het financieringssysteem in het Hoger Onderwijs nodig.

Joint Programmes meest efficiënte manieren om internationale en interculturele competenties te verwerven zowel in kader van fysieke mobiliteit als van I@H

Mobility windows: OPO's definiëren in het programma die evt. in het buitenland gevolgd kunnen worden liefst in nauwe samenwerking met vaste partners

Voorbeelden van een major van 30 ECTS en van een vak van 3 ECTS: zie slides 22 en 23.

I@H

Geen tweedehandse oplossing, zeker complementair en ook belangrijk. Voorbeelden: zie slide 27

Conclusies

- internationalisering van het curriculum is noodzakelijk omwille van de *inhoudelijke meerwaarde* voor de student op intellectueel, educatief, sociaal, economisch en cultureel vlak
- het is belangrijk niet alleen een internationaliseringskader te scheppen maar er ook over te waken dat de *individuele student* de nagestreefde competenties verwerft
- er is *geen unieke succesformule* tot internationalisering omwille van de eigenheid van elke opleiding
- *joint programmes, mobility windows, international classroom* blijken heel efficiënte formules tot internationalisering

Videoboodschap 1: Betty Leask, voormalig Associate Professor, Business Services, University of South Australia; momenteel Executive Director, Learning and Teaching, La Trobe University, over het belang van het inbouwen van internationale competenties in het curriculum. Zie: <https://www.dropbox.com/sh/zzl88eapgk5zn3r/ik5HWvQx4g>

Verslag: Karine Hindrix

Introduction to the work of Betty Leask (www.ioc.net.au) and reference to J. Mestenhauser.

Formal curriculum (content, activities, ...), it is important not to forget the informal curriculum (extracurricular activities, mentoring, study in exchange programmes) and the hidden curriculum (sending messages about whose knowledge is taught).

What is internationalisation of the curriculum? Cfr. Jane Knight : incorporation of international, intercultural and global dimensions in the curriculum.

Internationalisation goes quite deeply into curriculum design. Focus on student learning: engage all students, define learning outcomes, describe them into terms that we are preparing them for life and work in the globalized world.

Some are more obviously connected to internationalization, sometimes less obvious (ethical thinking).

Cfr. ICOMs: generic and specific competencies.

Suggestion: dominant paradigm => through global engagement: personal growth, linguistic and intercultural => international disciplinary competence

Leask's proposition challenges this: international disciplinary knowledge + opportunity to engage (intercultural, linguistic) => result in greater global engagement and personal growth

Process of internationalization of the curriculum : the circle (see: www.ioc.net.au)

- Imagine fase: how it might be done differently (picked up by J. Mestenhauser)
- Challenging our assumptions: whose knowledge counts, cultural others.
- Programme level: at the end of the programme study.
- The global context might be overlooked. (Jones and Killick, 2013)

A conceptual framework of internationalization of the curriculum. The context in which the curriculum will be developed. Similarities between the disciplines more important than thought. At the center: knowledge at and across the disciplines.

Questions:

- Why is this important in this discipline?
- Focus on all students' learning outcomes and assessment tasks at different levels
- Get the right people involved (different ways of thinking, different backgrounds, different experiences)
- Focus on outcomes not inputs
- Challenge assumptions

Videoboodschap 2: Darla Deardorff, directeur van de Association of International Education Administrators, Duke University, over het belang van de interculturele competentie in het kader van employability en van wereldburgerschap.

Verslag: Karine Hindrix

Why – what – how questions, in relation to the tools presented today

- Employability (key reason in Europe) and global citizenship (social cohesion and democratic society)
- Social cohesion
- Global citizenship: controversy, engagement
 - o For the privileged?!
 - o What are our responsibilities to others? How do we plan to engage in the local context as a part of that global context
 - o In order to engage, we need to assure that competencies and skills necessary are acquired
- Intercultural and international competencies: the reality is that there are a lot of different terms on these concepts (different disciplines, different terms: examples)
- Go beyond terminologies: to discuss what we want to reach and how are we defining what we are talking about
- Preference for 'intercultural competence' because it focusses on the interactions of people of different background
- How are we defining, what do we mean (5 decades of work done)?
- Her work resulted in a research based framework for the intercultural competence
- Important to recognize some key points
 - o Various perspectives
 - o Effective and appropriate interaction and communicative behavior
 - o How appropriate are we in different situations?
- Three myths
 - o "Mobility makes one more culturally competent": it is one way, but it doesn't make one necessarily culturally more competent

- “Intercultural competence cannot be assessed” : it is not easy, but it can be assessed, it needs to be assessed in multi-method approach
 - “Intercultural competence can be developed by simply bringing students of different backgrounds together”: it is not that simple (various studies showed it)
- Conclusion: 5 particularly points
1. What are we talking about? We need to define it and we need to align on tools and how these align with what we want to reach.
 2. A lifelong process for all of us; this has implications; how are we addressing the lifelong nature of this intercultural competence?
 3. We work intentionally with staff and instructor: they need more attention, what do they need to know about the intercultural competence in order to integrate it in their teaching?
 4. How are we preparing students and ourselves: how are we preparing students and ourselves for encounters that make a difference (not: just putting people together); what material?
 5. Back to the WHY? : Why are we doing this, employability and responsibility and how are they going to make this different. Cf. Quote Martin Luther King Jr. “We must learn to live together as brothers.” To address these international and intercultural competences is a moral duty. An imperative to address these international and intercultural competences.

Plenaire sessie: Voorstelling over het onderzoek en de ontwikkeling van instrumenten:

- **door het Onderwijsontwikkelingsfondsproject “2011/27 Internationale competenties (ICOM)” van de Associatie KU Leuven, door ICOM-leden Michaël Joris, Karine Hindrix en Koen Korevaar.**
- **door het PWO-project IC Catalyst (Thomas More), door Jo Bastiaens, als docent en onderzoeker verbonden aan de Thomas More Hogeschool, en momenteel projectleider voor het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek bij de VLHORA.**

Verslag: Inge Piryns

Bijdrage Karine Hindrix (ICOM)

- Noodzaak ontwikkeling kader voor internationale leerresultaten (voorbijgaand aan de vraag: wat is internationalisering en wat niet?)
- Opstellen set internationale competenties
- Noodzaak van het valideren van dergelijke lijst van competenties

Uitgangsvraag ICOMs: “Welke competenties worden geactiveerd door internationale onderwijsactiviteiten?”

ICOMs: inventarisatie internationale competenties -> ontwikkeling holistisch kader ICOMs -> studenten bevragen en onderzoeken curricula -> conclusies en nieuwe vragen

Internationale kaart maken van een opleiding:

- om ICOMs aanwezig in het programma in kaart te brengen (zero-assessment)
- = start voor reflectie en discussie omtrent verankeren internationalisering in het curriculum
- kwaliteitszorg
- 1 instrument met 2 delen (docentenbevraging en bevraging opleidingsleiding voor de opleidingsonderdeel-overstijgende aspecten van het programma)
- Docenteninstrument meet draagvlak onder docententeam op vlak van ICOMs

www.internationalecompetenties.be vanaf 1/12/2013

Bijdrage Michaël Joris (ICOM)

ICOM kader: toepasselijk voor uitgaande én thuisblijvende studenten

- 5 grote velden: persoonlijke groei, cultuur, taalhantering, internationale vakkennis, internationale betrokkenheid
- 5 competentiedomeinen: generieke en specifieke domeinen

Bijdrage Jo Bastiaens (PWO IC Catalyst)

- Valorisatie van de Interculturele Competentiewijzer (ICW= resultaat van een vorig project maar was niet specifiek voor internationalisering gemaakt), een tool voor het meten van interculturele competentie
- Internationalisering van het hoger onderwijs en groeiende mobiliteit: is mobiliteit effectief om aan interculturele competenties te werken?
 - o => testafnames van de ICW voor vertrek en na terugkomst bij studenten
 - o => internationaal experten-netwerk voor meten, evalueren etc.
- Vijf niveaus van ICOMs, maar ook besef dat ICOM verwerving een lifelong process is
- Resultaten van project op kwantitatief en kwalitatief niveau
- Aanbevelingen vanuit het onderzoek

Bijkomend onderzoek in de marge: connectiviteit, effectiviteit en sociale media.

Conclusie: door gebruik nieuwe sociale media is er veel meer contact met thuisfront en minder intense contacten ter plaatse dan pakweg 10 jaar geleden. Kan positief of negatief geïnterpreteerd worden. Moet er al dan niet nog wel mobiliteit zijn?

Bijdrage Koen Korevaar (ICOM)

Bevraging studenten (zelfrapportage vragenlijsten met als doel om op groepsniveau verschillen te meten).

Doel: validatie lijst internationale competenties, zowel bij uitgaande studenten als thuisblijvers

Gebruik binnen de opleidingen:

- Op groepsniveau: effect meten bij studenten
- Gebruiken als reflectie-opdracht
- Dit is géén evaluatie-instrument voor individuele studenten wat betreft internationale competenties

Parallelsessie 1: Ontwikkelingssamenwerking en internationale aspecten in de kinesitherapie, door Filip Staes, programmadirecteur Revalidatiewetenschappen en Kinesitherapie, Faculteit Bewegings- en Revalidatiewetenschappen, K.U. Leuven

Voorafgegaan door het vervolg van de voorstelling over het onderzoek en de ontwikkeling van instrumenten door het Onderwijsontwikkelingsfondsproject “2011/27 Internationale competenties (ICOM)” van de Associatie KU Leuven door ICOM-lid Karine Hindrix.

Verslag: Hilde Lauwereys

Internationale leerresultaten in het curriculum – Workshop

1. Overlopen lijst competenties
2. Meten van het draagvlak bij docenten
3. Instrument voor opleidingsverantwoordelijken
4. Best practices

Reflectie over de oefening:

- ze is moeilijk omdat ze zo algemeen is
- alle aspecten zijn vaak belangrijk, het is moeilijk een keuze te maken
- internationale betrokkenheid gaat eigenlijk ook over interculturaliteit
- er is een verschil tussen wenselijkheid van de competenties en de realiseerbaarheid bijv. internationale beroepsuitoefening kennen: hoe kan je dat expliciteren binnen een opleiding voor studenten die niet mobiel zijn.
- In de opleiding kan de docent er op wijzen dat een opleiding ook context- en cultuurgebonden is.
- De “algemene definitie van interculturele competentie” is niet echt een competentie, enkel een definitie
- Er werden zeer weinig “1” scores gegeven
- Meten van het draagvlak bij docenten: (U Antwerpen) vaak wordt in opleidingen humane wetenschappen meer aandacht aan interculturele competenties gegeven dan bij exacte wetenschappen
- Vaak komt de bemerking: deze skills zijn niet de taak van het hoger onderwijs
- In de exacte wetenschappen ervaren docenten vaak niet dat bepaalde activiteiten kaderen bij interculturele competenties (bijv. werken in internationale teams aan een technische opdracht)

Instrument voor de opleidingsverantwoordelijken

- Is het hele docententeam wel voldoende vertrouwd met de visie en leerlijnen van een hele opleiding ?
- Het is niet een én én verhaal om in een opleiding àlle competenties even veel belang te geven. Een opleiding kan bijv. kiezen om bepaalde groepen van studenten aan een bepaalde competentie te laten werken, en een andere aan iets anders. Of bijv. in de eerste jaren wordt aan een bepaalde competentie gewerkt, in een ander jaar aan een andere competentie.
- Het is belangrijk om werken aan competenties te zien als een proces over de hele opleiding.
- De internationale kaart die hieruit resulteert is het doel van het ICOM project

Best practices

- Bijv. internationale week
- In de kunstopleidingen een les inlassen over armoede

Prof. F. Staes en Lies Van Gestel, Ontwikkelingssamenwerking en internationale aspecten van de kinesitherapie

Een Case study

De opleiding revalidatiewetenschappen en kinesitherapie

- De bacheloropleiding kinesitherapie kent een explosie aan studenten (momenteel 920 in Leuven, en nog meer in Gent)
- In de bacheloropleiding was internationalisering nog niet behoorlijk ingebed.
- In de 2-jarige masteropleiding bestaat een internationale masteropleiding.
- In de masteropleidingen zitten 5 interdisciplinaire afstudeerrichtingen
- In 2004 kwam een vraag tot internationalisering vanuit de visitatiecommissie
- De verschillende mogelijkheden werden onderzocht (mobiliteit, of iets ontwikkelen voor de eigen studenten)

- De keuze viel op een internationaal programma, gezamenlijk met het Nederlandstalige programma (start vanaf 2007/08)
- Dit zorgde voor veel protest, zowel bij studenten als docenten (les volgen en geven in het Engels)
- De instroom kwam uit heel veel verschillende landen en was heel divers. Dit werd opgevangen door het testen van inkomende studenten voor het begin van het academiejaar. De studenten krijgen "orientation weeks", gevolgd door testen waarvoor ze moeten slagen. De studenten die niet slagen zijn verplicht om bepaalde vakken op te nemen die de basiscompetenties moeten opleveren.
- Bij de visitatie in 2012 kwam de vraag om nog meer aandacht te hebben voor internationale uitwisselingen en ook expliciet aandacht te geven aan interculturele aspecten.
- Er is vaak een discrepantie tussen de vraag van studenten om naar het buitenland te gaan en anderzijds de reactie als de mogelijkheid effectief geboden wordt.
- Doel van het OPO was om een interdisciplinair OPO op te zetten met een sterke internationale component.
- Problemen die daarbij opdoken waren de taal (lesgeven in het Engels, terwijl veel landen ook Frans als onderwijstaal hanteren) en het onevenwicht bij de aantallen van studenten.

De beslissing was om 2 OPO's te organiseren als keuzevak:

- Ontwikkelingssamenwerking en internationale aspecten van de kinesitherapie (4 ECTS)
- International perspectives on physiotherapy (4 ECTS) – verplicht vak in de Engelstalige opleiding.

Evaluatie van het OPO bestaat uit een schriftelijk examen + een portfolio

Voor het Engelstalige OPO bestaat de evaluatie uit een presentation met written report .

Inhoud van het OPO voor 13/14

Toekomst ?

De OPO's worden geëvalueerd op hun internationale aspecten en interculturele aspecten.

De effecten: de integratie tussen Vlaamse studenten en internationale studenten is nog een probleem.

Notities Panelgesprek:

Sara: sociaal werk aan HoGent , (nu schakelprogramma UGent) ging op Erasmusuitwisseling naar Denemarken. De zelfredzaamheid was daarbij een belangrijk aspect. Vaak zijn de studenten niet voldoende geïnformeerd, de studenten dienen laagdrempelige informatie te krijgen (liefst meerdere keren).

Studenten kunnen niet verplicht worden om aan een internationale mobiliteit deel te nemen.

Astrid: sociaal werk aan KHLeuven, (nu schakelprogramma KULeuven)is niet op Erasmusuitwisseling geweest. Informatiedoorstroming naar studenten is heel belangrijk.

Bij zowat alle werkgroepen komt persoonlijke groei als belangrijkste meerwaarde van een internationale ervaring naar voor. Maar dit is niet altijd gereflecteerd in de opleidingsdoelstellingen. Bij de werkgroep geleid door Michaël Joris werd persoonlijke groei door de docenten wel als een heel belangrijke meerwaarde bij de internationale competentie .

De opleiding SAW van Artevelde presenteerde een case-study rond hoe zij in hun curriculum internationale competenties expliciteren: zij willen aandacht geven aan die internationalisering van het volledige curriculum, het minder zichtbare deel van internationalisering.

Ook de case studies bij verpleegkunde (Thomas More) en revalidatiewetenschappen (KULeuven) tonen aan dat er pas iets structureels gebeurt als de hele opleiding meewerkt en ook de verantwoordelijken mee helpen bij het creëren van windows voor internationaal gerichte OPO's en activiteiten.

De studenten merken op dat niet alleen het werkveld betrokken moet worden bij de effecten van internationale competenties, maar ook de alumni bevroegd dienen te worden.

Parallelsessie 2: Verpleegkunde, door Peter De Wachter, coördinator opleiding verpleegkunde, Thomas More Mechelen

Voorafgegaan door het vervolg van de voorstelling over het onderzoek en de ontwikkeling van instrumenten door het Onderwijsontwikkelingsfondsproject "2011/27 Internationale competenties (ICOM)" van de Associatie KU Leuven door ICOM-lid Koen Korevaar.

Verslag: Kristien Bauwens

Abstract

De opleiding verpleegkunde van Thomas More Mechelen heeft de afgelopen jaren expliciet ingezet op het internationaliseren van het curriculum. In deze workshop worden de motieven voor en resultaten van dit initiatief toegelicht. **Waarom** is internationalisering belangrijk voor verpleegkundigen in Mechelen? Wat leverde dit initiatief concreet op? Op welke moeilijkheden werd gestuit in het proces van het internationaliseren van het curriculum? Ter sprake komen onder andere het gebruik van **een meetinstrument** voor interculturele competentie, het aanduiden van **internationale leerresultaten in de ECTS-fiches**, het meten en creëren van draagvlak bij docenten, en het organiseren van bijscholingen. Aan de hand van deze ervaringen worden deelnemers tijdens de sessie uitgenodigd om onderling aan de slag te gaan en actiepunten te bedenken die nodig zijn om het curriculum van hun eigen opleiding meer internationaal te maken. Implementatie internationalisering in de opleiding.

Verslag

In zijn presentatie licht Peter De Wachter het parcours toe dat de opleiding verpleegkunde heeft doorlopen bij het implementeren van internationalisering in het curriculum. Dit proces verloopt met vallen en opstaan. Van groot belang zijn hierbij de motivatoren “waarom is internationalisering belangrijk voor verpleegkundigen in Mechelen”.

Motivatoren

Belangrijke motivatoren voor de opleiding verpleegkunde (in Mechelen) vinden we bij:

- De eigenheid van verpleegkunde: het breed zorgplan, de holistische benadering, de etnisch culturele diversiteit bij de bevolking, ...
- De aanwezigheid van interculturele aspecten binnen de gezondheidszorg. Met name in:
 - Ouderenzorg: aanwezigheid van 1ste 2de en 3de generatie met andere etnische origine.
 - Thuisverpleegkunde neemt toe, met aanwezigheid van etnisch culturele groepen.
 - Geestelijke gezondheidszorg: in andere culturen een taboe, vluchtelingen, asielzoekers
 - Ziekenhuis: op spoed, bij medisch onderzoek, behandeling, bezoekenregeling, ...
- Het demografische aspect: Hoewel de populatie van Mechelen en Antwerpen zeer intercultureel divers is, is de studentenpopulatie dit niet.
- De visie onderwijs van de hogeschool.

Peter de Wachter geeft ons een inkijk in de verschillende acties die de opleiding doorlopen heeft in het kader van het internationaliseringsproces.

Eerste acties

De opleiding is gestart met het organiseren van themavergaderingen. Daarnaast werd CIMIC onder de arm genomen om de interculturaliteit in het team en de opleiding in beeld te brengen.

- Er werden themavergaderingen georganiseerd in de opleiding met gastsprekers zoals een Belgische huisarts met Marokkaanse roots, collega vroedvrouw die voordien in Afrika werkzaam was, ...
- In samenwerking met CIMIC werd een enquête bij de lectoren gedaan. Vaststelling:
 - 100% vindt het belangrijk om met interculturaliteit & diversiteit bezig te zijn
 - maar slechts 50% besteedt er een aandacht aan (in stage iets meer)
- Daarop volgde een denkoefening bij het team: moet dit aangeboden worden in een opleidingsonderdeel (vatbaar), of doorheen de opleiding in diverse opleidingsonderdelen (hetgeen meer aansluit bij de holistische visie op zorg)? De conclusie was: het moet en/en zijn.
- Daarnaast deed men een bevraging bij lectoren naar ervaringen en expertise m.b.t. interculturaliteit.

Project cultuur-sensitieve verpleegkunde

Onder de noemer “Project cultuur-sensitieve verpleegkunde” zette de opleiding een reeks activiteiten op met als doel.

- De kennis en culturele competenties van docenten verruimen en versterken.
- De kennis en culturele competenties van studenten verruimen en versterken.
- Culturele competenties integreren in het curriculum.
- Het nascholingsaanbod m.b.t. cultuur-sensitieve zorgaspecten voortzetten

In de eerste plaats werden de interculturele competenties van **lectoren** gemeten a.h.v. de IC wijzer. Rekening houdend met de resultaten kon men later specifieke navorming hieraan koppelen. Daaropvolgend werd de ICOM-wijzer afgenomen bij het personeel. Hiermee werd in kaart gebracht welke competenties het team belangrijk vindt, en welke leerdoelen hieraan gekoppeld worden. Opmerkelijk was dat aan competenties die men belangrijk acht, toch geen leerdoelen,

leeractiviteiten of evaluaties of gekoppeld werden. Dit gaf stof tot discussie: hoe kunnen we dit beter doen ... ?

Na de docenten werden ook de **studenten** bevraagd: voelen ze zich competent om samen te werken met zorgverleners van een andere cultuur? Voelen ze zich intercultureel competent? (Ongeveer 50/50). Wat geven ze aan als reden van het zich wel of niet competent voelen? (Meestal ligt dit niet in de opleiding, maar in privé redenen) Vinden ze het belangrijk? (Ja)

Tot slot worden de internationale activiteiten voor studenten toegelicht. Zoals “pak je biezen”, de toelatingsprocedure, keuzemodule internationale communicatie, ...

Daarnaast zijn er ook heel wat internationale projecten waarin de opleiding actief is: London, Nador, Ethiopië, ... en natuurlijk personeelsmobiliteit.

Hindernissen

Bij het parcours tot internationalisering van het curriculum horen natuurlijk hindernissen. Ook die werden aangehaald:

- Het draagvlak bij lectoren: daarom is het WAAROM verhaal belangrijk.
- Zich niet enkel beperken tot etnisch culturele diversiteit bleek belangrijk voor het team.
- Het vocabularium kan een hindernis zijn, daarom was ICOM een belangrijk instrument.
- Andere onderwijsaspecten vragen ook tijd, bijvoorbeeld de actualisatie van leerinhouden, dat wordt vaak onderschat.
- Grote gevaar: hoe kan je alles doorleefd maken op een manier die haalbaar is?
- De tijdsperiode kan een hindernis zijn: conversie van competenties naar DLR's, visitatie: (prachtig want doet je stilstaan, maar slurpt massa's energie op), examens, ECTS fiches die ingevuld moeten worden, fusies, ...
- Personeelwissels

Als **to do** lijstje noteert de opleiding alvast:

- Het draagvlak verder uitbouwen
- Wervende collega internationalisering
- Netwerking
- ...

Parallelsessie 3: Sociaal werk, door Joke Knockaert, internationaal opdrachthouder in de opleiding Sociaal werk en o.a. verantwoordelijk voor het Engelstalig semester programma *Social Work from a global perspective*, en door Linda Musch, opdrachthouder internationalisering in de opleiding Sociaal werk en o.a. verantwoordelijk voor Intensieve Programma's, Arteveldehogeschool

Voorafgegaan door het vervolg van de voorstelling over het onderzoek en de ontwikkeling van instrumenten door het Onderwijsontwikkelingsfondsproject “2011/27 Internationale competenties (ICOM)” van de Associatie KU Leuven door ICOM-lid Michaël Joris.

Verslag: Inge Piryns

Structuur sessie:

1. Overlopen lijst competenties en deze koppelen aan een concrete opleiding
2. Het meten van draagvlak bij docenten: de praktijk
3. Het instrument voor opleidingsverantwoordelijken
4. Best practices in eigen opleiding koppelen aan internationale competenties

Opdracht:

- Scoor individueel de competenties van een subdomein voor een opleiding:
 1. Niet relevant voor onze studenten
 2. Wenselijk, maar niet essentieel voor onze studenten
 3. Noodzakelijk voor onze studenten
- Vergelijking antwoorden per groep

Discussie:

ICOMS: in hele curriculum aanwezig, dus in alle opleidingsonderdelen of niet?

- ➔ Het kan wel, maar moet het?
- ➔ Antwoord afhankelijk van opleiding tot opleiding, dus zeker geen eenzijdige invulling!
- ➔ Ontgoochelend dat internationale vakkennis zo laag scoort bij de docentenbevraging naar het belang van verwerven van internationale vakkennis!
- ➔ Vaak wordt wel ingezet op lezen van internationale vakliteratuur etc., de werkvormen/uitwerking zijn er ook wel, maar de explicitering en evaluatie ontbreken.

Instrument opleidingsverantwoordelijken

- Doel: discussie, waarin in kaart wordt gebracht in hoeverre internationale competenties in het curriculum zijn verwerkt.
- Voor dat gedeelte van het curriculum dat de individuele vakken overstijgt.
- Kwaliteitszorg
- Terugkoppeling bevraging deelnemers

Is er een draagvlak bij de docenten?

Joke Knockaert en Linda Musch, Sociaal Werk

Internationalisering heeft drie 'poten' (zie bijlage 'mindmap'):

1. Institutional policy
2. Internat. Curriculum
3. Faculty development

1. Institutional policy

Visie en missie klinken prachtig, maar implementatie volgt niet omdat er geen middelen aan gekoppeld worden.

2. IoC:

Intercultural & international learning outcomes zijn 'invisible' en dienen expliciet zichtbaar te worden gemaakt.

Mobility is 'visible'.

3. Faculty development

Stellingen (zie bijlage 'stellingen')

Hoe kan je internationale ervaring (vb. field trip van een week naar buitenland) die onderdeel is van een opleidingsonderdeel in het curriculum, zichtbaar maken in functie van registratie in DHO en 2020?

- OLOD opsplitsen en apart OLOD maken van de internationale ervaring?
- Probleem is dat Brains on the Move enkel focust op fysieke mobiliteit voor registratie naar 2020 en alle voorbereiding en opvolging van de field trip via bijv. skype etc. worden niet geregistreerd.
- AHS levert de credits maar de credits worden internationaal gekleurd? Cfr. Internationale stages SMP, ook daarvoor worden de credits geleverd door AHS maar telt wel in functie van 2020.

Kwaliteitsgarantie bij uitwisselen van grote aantallen studenten

- Systematische screening van partners
- Moeten we überhaupt twijfelen aan de kwaliteit van de buitenlandse partners als ze geaccrediteerd zijn? Trust your partners!

Attractief aanbod inkomende studenten

- Waarom kloppen we niet harder op tafel en zeggen wij aan de overheid wat we vinden dat moet meetellen voor 2020 als zijnde 'Brains on the move'! Mobiliteit is een middel tot verwerven van ICOMs. Door er zo sterk op te focussen helpt de overheid niet echt om de mythe van 'internationalisering is een doel op zich' uit de wereld te helpen. Zeker als de financiering wordt gekoppeld aan de mobiliteit.

Panelgesprek met rapportering uit de sessies en reflecties, door Michaël Joris (moderator), Inge Piryns (Arteveldehogeschool), Kristien Bauwens (PXL Hogeschool), Bart Hempen (HUB-KAHO), Astrid van Laere (VVS) en Sarah Tuytschaever (VVS)

Verslag: Karine Hindrix

Inleiding en vragen / suggesties door Michaël Joris

WHY: waartoe?

- Zijn onze studenten niet te jong voor langdurige mobiliteitservaringen?
- Vraag aan student: ICOMs in hun opleiding.
- Student: aanbod beter communiceren, als je het verplicht dan verliest het zijn meerwaarde.
- Studenten voelen zich vaak niet competent (50/50). Bij degenen die zich wel competent voelen is dit niet te danken aan de opleiding maar eerder aan het verleden.
- Indaling ingenieursopleidingen in universiteiten: weinig zaken over persoonlijke groei in de teksten omtrent internationalisering.
- Persoonlijke groei: bij docentenbevraging in de parallelsessie kwam persoonlijke groei heel sterk naar voren en minder de global engagement en internationale vakkennis.
Teleurstellend?
- Voor al onze studenten expliciet internationale en interculturele leeruitkomsten in het curriculum brengen.

- Idee mee naar eigen instelling nemen: internationalisering in curriculum onder de loep nemen => in het curriculumteam ook best mensen uit het werkveld erbij betrekken (vinger aan de pols houden)

WHAT => toenemend belang van windows of opportunities

Vaststelling bij sociaal werk: opsplitsing tussen het onzichtbare en het zichtbare deel van de internationalisering van het curriculum. *Brains on the move* voor het zichtbare deel maar er is ook een deel onzichtbaar, namelijk het interculturaliseren en internationaliseren van de leeruitkomsten in het curriculum. Ze zijn aanwezig, maar moeilijk te mainstreamen omdat er een beleidskader (en financiën) ontbreekt.

Aanvulling vanuit case revalidatiewetenschappen (prof. Staes en Lies Van Gestel): internationaliseringsverantwoordelijke was al jaren aan de kar aan het trekken maar pas grote stappen vooruit wanneer de programmadirecteur mee aan de kar wilde trekken voor dit OPO.

Verpleegkunde: verplichting om telkens een andere docent internationale competenties in hun OPO op elke vergadering te laten toelichten.

Reflectie van studenten: betrek de studenten in de discussies rond het internationalisering van het curriculum. De alumngroep bevragen omtrent deze internationale en interculturele competenties. Een meerwaarde voor studenten om hiaten te leren zien in hun opleiding in functie van het beroep later.
